

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ ТА ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТА ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

ІНТЕГРАЦІЯ

КОМПЕТЕНТНІСТЬ

РОЗВИТОК

*III Міжнародна
науково-практична конференція
29 квітня 2026 року, Чернігів – 2026*

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

ПЕНІТЕНЦАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРОСЛИХ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
(КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ)
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ДУНАЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ»
MILITARY CENTER OF SPORT TRAINING
RTU LIERAJA ACADEMY, LATVIA
UNIwersytet Pomorski w Słupsku, SŁUPSK, POLSKA
WROCLAWSKI UNIwersytet, WROCLAW, POLSKA
OSTFALIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, WOLFSBURG, GERMANY**

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ ТА ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

INTERDISCIPLINARY APPROACHES AND PEDAGOGICAL SKILLS IN THE TRAINING OF HIGHER EDUCATION STUDENTS AND STAFF DEVELOPMENT

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції

29 квітня 2026 року

Чернігів

УДК 005.591.11:005.336.5:37.091.12-057(082)

М 58

*Рекомендовано до друку вченою радою Пенітенціарної академії України
(протокол № 8 від 25 травня 2026 р.).*

Головний редактор:

Аніщенко В. О. – доктор педагогічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Шаранова Ю. В. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Олефір Л. І. – кандидат юридичних наук, доцент.

Міждисциплінарні підходи та педагогічна майстерність у підготовці здобувачів вищої освіти та підвищенні кваліфікації персоналу: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 29 квітн. 2026 р.) / голов. ред. В. О. Аніщенко; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2026. 745 с.

До збірника матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції увійшли публікації закордонних і вітчизняних учених і практиків, здобувачів вищої освіти. Наукові доробки присвячені актуальним питанням професійно-педагогічної діяльності викладачів закладів вищої освіти, формуванню та розвитку педагогічного іміджу та майстерності. Велика низка публікацій висвітлює інноваційні підходи та етико-психологічні аспекти професійно-педагогічної діяльності в сучасних умовах.

Видання буде корисним для науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти різних рівнів вищої освіти.

УДК 005.59.11:005.336.5:37.091.12-057(082)

Interdisciplinary approaches and pedagogical skills in the training of higher education students and staff development: materials of the International scientific and practical conference (Chernihiv, 28 April 2026) / edited by V. Anishchenko; Penitentiary Academy of Ukraine. Chernihiv: PAU, 2026. p.

The collection of materials of the International Scientific and Practical Conference includes publications of foreign and domestic scientists and practitioners, higher education students. The scientific papers are devoted to topical issues of professional and pedagogical activities of teachers of higher education institutions, the formation and development of pedagogical image and skills. A large number of publications cover innovative approaches and ethical and psychological aspects of professional and pedagogical activity in modern conditions.

The publication will be useful for researchers, teachers, postgraduate students, and students of different levels of higher education.

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Електронна копія збірника безплатно розміщується у відкритому доступі на офіційному сайті Пенітенціарної академії України (<https://pau.edu.ua/materials-of-scientific-conferences/>) у розділі «Видання. Матеріали наукових конференцій»)

© Пенітенціарна академія України

Клименко Г. В., Крапива Н. С. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І FAIR PLAY У СПОРТИВНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО	618
Князєв Д. Ю. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗВО ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	622
Коломоєць А. М. МОРАЛЬНА ТРАВМА ЯК ПРИХОВАНИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	624
Кошарний К. О. ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТАМ ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА	628
Kryshtal A., Fedorenko Y. THE DEVELOPMENT OF REFLECTIVE COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION TEACHERS IN MARTIAL LAW CONDITIONS	632
Кучеренко Н. С., Кучеренко С. М. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ПРОФІЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ	635
Любич О. А. ФІЛОСОФСЬКІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВЧЕННЯ ПРО ПРАВО Л. Й. ПЕТРАЖИЦЬКОГО	638
Магера Д. В., Демченко І. І. ЕТАПИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	644
Мельниченко А. С., Чередник Є. І. ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА І ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	647
Михайленко О. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	650
Михаленко О. І. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ НА РОЗВИТОК SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ ЗВО	657
Олефір Л. І., Євреїнова І. О. ЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИКАХ	660

СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Список використаних джерел

1. Kahu E. R., Nelson K. Student engagement in the educational interface: understanding the mechanisms of student success / Higher Education Research & Development. 2018. Vol. 37, No. 1. P. 58–71. DOI: <https://doi.org/10.1080/07294360.2017.1344197>
2. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and Extrinsic Motivation from a Self-Determination Theory Perspective: Definitions, Theory, Practices, and Future Directions / Contemporary Educational Psychology. 2020. Vol. 61. Article 101860. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
3. Freeman S. et al. Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics / Proceedings of the National Academy of Sciences. 2014. Vol. 111, No. 23. P. 8410–8415. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1319030111>

Коломоєць А. М.,

*викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах,
Національний університет цивільного захисту України,
м. Черкаси, Україна*

МОРАЛЬНА ТРАВМА ЯК ПРИХОВАНИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Професійне становлення здобувачів спеціальностей у сфері цивільного захисту відбувається в умовах підвищеного морального навантаження, що зумовлено специфікою діяльності рятувальників: роботою в екстремальних умовах, необхідністю прийняття рішень у ситуаціях невизначеності, контактом із людськими втратами, стражданням та масштабними руйнуваннями. В умовах воєнного стану ці чинники значно посилюються, а навчальний процес дедалі частіше включає реальні кейси, польові практики, симуляції, що наближені до бойових та надзвичайних ситуацій.

У цьому контексті особливої уваги потребує феномен моральної травми (moral injury), який у сучасній українській психології розглядається як окремий тип психічного ушкодження, пов'язаний із порушенням внутрішньої системи цінностей, переживанням провини, сорому, зради або втрати довіри [5, с. 45]. На відміну від посттравматичного стресового розладу, де центральним є переживання загрози життю, моральна травма пов'язана з руйнуванням етичних орієнтирів і смислової цілісності особистості.

Для майбутніх фахівців цивільного захисту моральна травматизація може виникати ще на етапі професійної підготовки, стаючи латентним чинником, що впливає на формування професійної ідентичності.

У вітчизняному науковому дискурсі моральна травма описується як глибоке переживання внутрішнього конфлікту між власними моральними переконаннями та реальними обставинами діяльності. У навчальному посібнику «Особистість в умовах війни: психологічна діагностика та допомога» моральна травма визначається як стан, що супроводжується стійкими переживаннями провини, сорому, втрати сенсу та довіри, які виникають після участі у морально складних подіях [5, с. 45–47].

Комих підкреслює, що моральну травму доцільно розглядати крізь призму втрати довіри — до себе, інших та соціальних інституцій, що проявляється у внутрішній ізоляції, самоосуді, зниженні емпатії та відчутті морального надлому [2, с. 34–35]. Саме феномен «втрати довіри» має ключове значення для професійного становлення майбутнього рятувальника, оскільки довіра є фундаментом командної взаємодії та професійної суб'єктності.

Окремим, але пов'язаним феноменом є моральний дистрес – стан, коли особистість усвідомлює правильність певного морального рішення, але не має можливості його реалізувати через зовнішні обмеження. Федотова зазначає, що моральний дистрес супроводжується емоційним напруженням, провинною та фрустрацією і за відсутності психологічної підтримки може трансформуватися у глибші форми моральної травматизації [4, с. 180–183].

Отже, моральний дистрес можна розглядати як передумову моральної травми, що має особливе значення в освітньому процесі.

Професійна діяльність у сфері цивільного захисту характеризується ситуаціями, що потенційно провокують моральні конфлікти:

- неможливість врятувати всіх постраждалих;
- триаж-дилеми в умовах дефіциту часу та ресурсів;
- ризик для власного життя і життя команди;

– зіткнення з наслідками масових руйнувань та загибелі цивільного населення;

– переживання синдрому «вцілілого».

У межах когнітивно-поведінкових підходів до роботи з моральною травмою під час війни наголошується, що такі переживання без належної рефлексії можуть призводити до формування стійких переконань типу «я недостатньо зробив», «я винен», «світ несправедливий», що впливають на подальшу життєву і професійну траєкторію [3, с. 169–172].

Для здобувачів освіти особливо небезпечним є прихований характер цих переживань. Вони можуть проявлятися як:

- зниження навчальної мотивації;
- емоційне відсторонення;
- цинізація як психологічний захист;
- сумнів у правильності обраної професії;
- внутрішній конфлікт між особистісними і професійними цінностями.

Таким чином, моральна травма стає не очевидною кризою, а фоновим чинником, що деформує процес професійного становлення.

Професійне становлення включає формування професійної ідентичності – усвідомлення себе як представника певної професії, прийняття її цінностей та норм. Якщо на цьому етапі відбувається моральна травматизація, вона може спричинити:

1. Деформацію ціннісної системи. Заміна гуманістичних орієнтирів прагматичною установкою «вижити будь-якою ціною».

2. Порушення довіри до професійної спільноти. Втрата довіри, що описується як ключовий компонент моральної травми [2, с. 34], може призводити до ізоляції або конфліктності в команді.

3. Хронічну провину як елемент професійної ролі. Переживання «я мав зробити більше» може стати частиною професійної самооцінки.

Водночас сучасні підходи до психологічної підтримки військових і фахівців сектору безпеки доводять, що за умов належної рефлексії моральна

травма може стати поштовхом до особистісного зростання та формування більш глибокої професійної відповідальності [1, с. 52–55].

Освітній процес може як посилити, так і зменшити ризик моральної травми. З огляду на наукові дані доцільним є впровадження таких компонентів:

1. Навчання розпізнаванню морального дистресу. Усвідомлення його природи дозволяє запобігти накопиченню внутрішнього конфлікту [4, с. 190–192].
2. Включення теми моральної травми в освітні програми. Окремий змістовий модуль про моральну травму як самостійне явище [5, с. 45].
3. Рефлексивні практики після симуляцій і кейсів. Формування навички розмежування особистої відповідальності та об'єктивних обмежень ситуації.
4. Формування морального клімату довіри. Підтримка відкритого обговорення етичних дилем знижує інтенсивність морального дистресу [4, с. 190].
5. Смысловиттєва підтримка. Робота з відновленням сенсу діяльності є ключовою у подоланні моральної травми [3, с. 170–172].

Моральна травма є прихованим, але вагомим чинником професійного становлення здобувачів спеціальностей у сфері цивільного захисту. Її сутність полягає у порушенні ціннісної цілісності особистості, переживанні провини, сорому та втрати довіри [2, с. 34; 5, с. 45]. У навчальному середовищі моральний дистрес може виступати передумовою моральної травматизації [4, с. 180–183], а відсутність рефлексії посилює ризик професійної деформації.

Водночас за умов системної психолого-педагогічної підтримки моральний досвід може стати ресурсом формування зрілої професійної ідентичності, відповідальності та етичної стійкості майбутнього фахівця цивільного захисту [1, с. 52–55; 3, с. 169–172].

Отже, інтеграція компоненту морально-психологічної підготовки у програми професійної освіти є необхідною умовою підготовки психологічно стійких, етично відповідальних та професійно зрілих фахівців.

Список використаних джерел

1. Круз В. Терапія ПТСР для військових. Як повернутися до нормального життя / пер. з англ. О. Савінової. Київ : Науковий світ, 2024. 128 с.
2. Комих Н. Моральна травма як втрата довіри: соціально-психологічні прояви // Природа та сутність людини : матеріали регіонал. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 18 грудня 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 33–35.
3. Засекіна Л. В., Козігора М. А. Впровадження когнітивно-поведінкової програми психологічної підтримки «Дорога до себе» для осіб із моральною травмою під час війни // Теорія і практика управління соціальними системами. 2022. № 1(2). С. 167–182.
4. Федотова Т. Переживання морального дистресу особистістю: теоретичне осмислення проблеми // Психологічні перспективи. 2022. Вип. 40. С. 180–193.
5. Євдокимова Н., Зливков В., Лукомська С., Котух О. Особистість в умовах війни: психологічна діагностика та допомога : навч. посіб. Київ, 2025. 198 с.

Кошарний К. О.,

студент I курсу магістратури

спеціалізація «Професійна освіта: Цифрові технології»,

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТАМ ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Аналіз наукової літератури показав, що до теперішнього часу в психолого-педагогічній науці накопичений великий обсяг знань з проблеми конфліктності та професійної майстерності вчителя. Численні дослідження (І. А. Зязюн, Н. В. Кузьміна, О. Л. Капченко, Ю. В. Кузьменко, В. А. Семиченко та ін.) підкреслюють, що педагогічна майстерність є визначальним чинником успішності освітнього процесу та професійної самореалізації викладача. Саме цим можна пояснити стійкий інтерес дослідників до пошуку психологічних механізмів гармонізації взаємодії в системі «викладач – студент».

В даний час спостерігається помітне збільшення числа досліджень, присвячених вивченню конкретних аспектів запобігання конфліктам в освітньому середовищі. Питання психологічної компетентності як превентивного засобу вивчали Л. Р. Нестеренко [2], Л. П. Бичікова [5], а також О. М. Цільмак, Л. І. Шевченко та О. І. Щербак. Специфіку формування

Наукове видання

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ ТА ПЕДАГОГІЧНА
МАЙСТЕРНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПЕРСОНАЛУ**

**Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 29 квітня 2026 року)**

Відповідальні за випуск	Аніщенко В. О.
Редактори літературні	Аніщенко В. О. Шарапова Ю. В.
Комп'ютерна верстка і макетування	Аніщенко В. О.

За достовірність інформації у тезах доповідей
відповідальність несуть автори публікацій

Підписано до друку 25.05.2026 р. Формат 60×90/8.
Друк ~~різографія~~. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 93,12.
Тираж 100 пр. Зам. № 136/25.

Редакційно-видавничий відділ Пенітенціарної академії України
14000, м. Чернігів, вул. Гонча, 34.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 8016 від 23.11.2023 р.